

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ
ОСОБАМИ ЗАСОБАМИ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Карпова Ірина Гораціївна,

к. пед. н, доцент

Шевченко Юлія Вікторівна,

старший викладач

Чернігівський національний технологічний університет

м. Чернігів, Україна

Вступ. Сучасний етап розвитку цивілізації висунув перед світовою спільнотою цілий ряд проблем, до яких належить і проблема осіб, які в силу різних життєвих негараздів опинилися в складних життєвих обставинах. Зокрема, мова йде про людей, які внаслідок військових конфліктів, епідемій, стихійних лих тощо вимушені залишити своє постійне місце проживання.

В Західній Європі – це біженці (іммігранти до Австрії, Німеччини, Франції та ін. країн) з Сомалі, Афганістану, Сирії та ін., в Україні – це внутрішньо переміщені особи – категорія осіб, яка виникла у 2014 році у зв'язку з початком антитерористичної операції на Сході України. Україна – не єдина держава, де проживають внутрішньо переміщені особи. За дослідженнями науковців, у країнах-членах Ради Європи, за різними оцінками, зараз нараховується від 2,5 до 2,8 млн внутрішньо переміщених осіб [2].

Перед урядами держав, що приймають цих людей на новому місці проживання, виник цілий ряд проблем, що потребують термінового або перманентного вирішення: житло, робота, забезпечення відповідними грошовими допомогоюми, медичне обслуговування та ін. Поруч із вирішенням соціально-економічних питань, не менш важливим для цієї категорії є і проблема їх соціально-культурної реінтеграції, зокрема, вивчення мов – як офіційної мови держави, так і англійської, як найпоширенішої мови

міжнародного спілкування; засвоєння традицій, особливостей культури нового соціокультурного середовища; ознайомлення і, в кінцевому рахунку, прийняття (або заперечення) релігійних особливостей нової держави; психологічна адаптація та ін.

На жаль, приймаюча держава часто не в змозі вирішити весь спектр проблем іммігрантів, переселенців, важлива роль в цьому, на нашу думку, мають відігравати й різні інститути громадянського суспільства – партії, громадські об'єднання і організації, навчальні заклади різних рівнів, а також активні громадяни та ін. [5; 6]. До речі, ця думка є однією з провідних у звіті Європейської комісії (Брюссель, 2017) щодо проблем інтеграції мігрантів, в якій зазначається, що, наприклад, у сфері освітньої інтеграції мігрантів існує недостатня співпраця з різними рівнями влади, виконавцями процесу інтеграції (школи, ГО, університети, волонтери і т. д.) та різними сферами (охорона здоров'я, надання житла і т. д.) [1, с. 5]. Отже, одним із викликів успішної освітньої інтеграції мігрантів (і, на нашу думку, внутрішньо переміщених осіб) є не лише тісна співпраця між представниками влади й громадянського суспільства, а й використання значних культурно-освітніх можливостей навчальних закладів різних рівнів.

Мета роботи. Розглянути окремі аспекти роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні, зокрема, в площині культурно-просвітницької та освітньої роботи в соціальному середовищі вищого навчального закладу.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети використані наступні теоретичні методи дослідження: аналіз наукової теоретичної та методичної літератури, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення; емпіричні – анкетування, спостереження, усне опитування, аналіз результатів діяльності.

Результати і обговорення. Проблема внутрішньо переміщених осіб, що виникла в Україні з весни 2014 року у зв'язку з початком антитерористичної операції на Сході України, і досі залишається об'єктом уваги як держави, так і

дослідників різних галузей науки. Так, скажімо, особливості державної політики щодо мігрантів в Україні вивчала Г. Ульянова [11]; різноманітні аспекти правового статусу внутрішньо переміщених осіб – О. Іляшко, А. Джуська [4]; соціально-психологічні особливості переселенців – Є. Мигашко, Н. Тимошенко [9]; проблеми соціального захисту цієї категорії – О. Лішик [7]; шляхи розв’язання проблем внутрішньо переміщених осіб – М. Богун, М. Столяр [3], О.Новікова [10] та ін.

Аналіз наукової літератури дозволив нам зробити висновок про те, що основна увага при роботі з ВПО зосереджена, в першу чергу, на вирішенні їх соціально-економічних проблем, пов’язаних із забезпеченням житлом, роботою, медичним обслуговуванням, налагодженням забезпеченням пенсіями тощо. Але, на нашу думку, не менш важливого значення набуває вирішення питань, що торкаються духовно-культурних запитів внутрішньо переміщених осіб, їх успішної адаптації та реінтеграції у нових громадах, використання для вирішення цих завдань соціально-культурного середовища міської громади.

Такими соціально-педагогічними осередками, що сприяють успішній адаптації переселенців до нових умов проживання, виступають різноманітні заклади та установи: культурно-дозвілєвого характеру, скажімо, клуби, туристичні маршрути та об’єкти, паркові комплекси, багатопрофільні розважальні центри; мистецького спрямування – театри, кінотеатри, філармонії; просвітницького плану, а саме: музеї, бібліотеки, планетарії; соціально-захисного та суспільно-добровільного спрямування (громадські організації, волонтерські групи) [8].

Ми поділяємо думку науковців [8] в тому, що важливим соціально-педагогічним середовищем із високим коефіцієнтом культурно-просвітницьких та освітніх можливостей у вирішенні культурних запитів ВПО виступає загальноосвітній навчальний заклад, що може акумулювати виконання не лише навчально-виховних, а й культурно-дозвілєвих, громадсько-корисних завдань міської громади, в тому числі, й внутрішньо переміщених осіб.

Разом із тим, ми вважаємо, що таким же важливим відкритим соціально-педагогічним середовищем, що може генерувати значну кількість проектів, програм для вирішення культурно-просвітницьких та проблем дозвілля ВПО, виступає й сучасний заклад вищої освіти.

Прикладом такого підходу у вирішенні окремих культурно-освітніх потреб ВПО може виступати діяльність викладачів і студентів Чернігівського національного технологічного університету, на базі якого з 2017 року щорічно відбувається реалізація проекту Бюджету участі у місті Чернігові “Культурно-просвітницький центр для внутрішньо переміщених осіб “Наша сила в єдності””.

Реалізація цього проекту є яскравим підтвердженням тісної співпраці між владою, різними інститутами громадянського суспільства та активними громадянами (науково-педагогічними працівниками та студентами-волонтерами) у вирішенні проблем ВПО.

В процесі реалізації проекту “Культурно-просвітницький центр для внутрішньо переміщених осіб “Наша сила в єдності”” відбувається надання допомоги ВПО у їх реінтеграції, адаптації в новому соціальному середовищі, у подоланні психофізіологічних травм, стресового стану, соціальної апатії, у формуванні активної життєвої позиції; створюються умови для позитивного налаштування внутрішньо переміщених осіб – учасників проекту на майбутнє та оптимістичне сприйняття дійсності.

Для виконання цих завдань використовуються різноманітні методики, форми, засоби, методи роботи, серед них: екскурсіо-терапія (ознайомлення з культурно-історичною спадщиною Чернігівщини й України в цілому), арт-терапія, майстер-класи, психологічні тренінги, соціологічні опитування, різноманітні заняття з фізкультурного оздоровлення (зокрема, акції здоров’я) та ін., у процесі яких розширюється коло спілкування ВПО, організовується дозвілля дітей і дорослих, розвиваються творчі здібності.

Важливим напрямом роботи є вивчення бажаними іноземної, зокрема, англійської мови. Доцільність викладання дисципліни “Іноземна мова” для переселенців та їхніх дітей обумовлена запитом цільової аудиторії. На

сьогоднішній день є багато різноманітних міжнародних асоціацій, волонтерських організацій, навчальних закладів, що готові допомагати ВПО, але неналежне знання англійської мови часто стає на заваді участі внутрішньо переміщених осіб у таких міжнародних соціальних програмах.

Англійська мова – це мова міжнародного бізнесу та торгівлі, а тому організація власного бізнесу та подання проектних заявок на отримання грантів іноземних держав неможлива без знання іноземної мови ділового спілкування. Як показують соціологічні дослідження, певна частина переселенців має бажання організувати власний бізнес та вийти на міжнародний простір, а, отже, вивчення англійської мови для неї є вкрай необхідним.

Гарні знання англійської мови ВПО також створюють можливості для їх міжкультурного спілкування, допомагають знайти друзів по Інтернету та легше адаптуватися до нових умов життя. Крім того, іноземна мова є необхідним інструментом культурного збагачення ВПО, адже на сьогодні відкриті доступи до міжнародних інтернет-онлайн ресурсів музеїв, бібліотек тощо. Вивчення іноземної мови сприяє й реалізації принципу освіти впродовж життя (lifelong learning), що є дуже актуальним і необхідним компонентом розвитку особистості.

Викладання англійської мови для дорослого населення та дітей ВПО у процесі реалізації культурно-просвітницького проекту є обґрунтованим і з фінансової сторони, адже багато з них перебувають у скрутному матеріальному становищі, а тому безкоштовне вивчення англійської мови є гарною економією їхнього сімейного бюджету.

Процес викладання англійської мови для ВПО та їх дітей проходить із використанням інтерактивних методів навчання, що сприяє психологічній адаптації ВПО, оскільки інтерактивне навчання створює умови для залучення всіх слухачів, незалежно від рівня володіння мовою, до процесу пізнання та комунікації, вироблення життєвих цінностей; створення атмосфери співпраці, взаємодії; створення комфортних умов навчання, що викликають у кожного

відчуття своєї успішності, інтелектуальної спроможності, захищеності, неповторності, значущості.

У процесі навчання активно використовуються ігрові форми проведення занять, відео та аудіо ресурси, пісні, мультфільми, казки, оповідання, віртуальні подорожі, що стали до вподоби не лише дітям, а й дорослим, і допомагають їм легше позбутися стресу, повернутися до нормальної життєдіяльності.

Висновки. Таким чином, проведені теоретичні дослідження, окремі аспекти досвіду практичної роботи засвідчують, що соціально-педагогічне середовище закладу вищої освіти володіє значними потенційними можливостями у вирішенні культурно-просвітницьких та освітніх проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні, а проблема, що піднімається, потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Joint Working Group seminar on the integration of migrants Brussels (2017) Meeting Report. European Commission Produced by 2020 Working groups Brussels. Retrieved from: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/2017-report-migrant-integration_en.pdf
2. Алімова І. Практика зарубіжних країн у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: досвід для України // Ефективність державного управління. 2017. Вип. 3 (52). Ч. 1: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_52/fail/7.p
3. Богун М. О., Столяр М. Б. Проблеми чернігівців, що належать до групи ВПО, та деякі шляхи їх вирішення /М. О. Богун, М. Б. Столяр // Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні та шляхи їх вирішення : науково-практичний круглий стіл (м. Чернігів, 23 травня 2017 р.) : тези доповідей. Чернігів : ЧНТУ, 2017. С. 15-17.
4. Іляшко О. О. Внутрішньо переміщені особи як суб'єкти права на безоплатну правничу допомогу: реалії сьогодення / О. О. Іляшко, А. В. Джуська

// Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія "Юридичні науки". 2018. Т. 29 (68), № 2. С. 14-18.

5. Карпова І.Г. Взаємодія світового співтовариства, української держави та громадянського суспільства – надійна запорука у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні / І.Г. Карпова // International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings, June, 2016. Kielce: Holy Cross University. P. 154-157.

6. Карпова І.Г. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як об'єкт соціальної політики держави та громадянського суспільства / І.Г. Карпова, Р.І. Євдокименко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 22: збірник наукових праць. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. С. 145-151.

7. Лішик О. П. Проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні / О. П. Лішик // Публічне управління і адміністрування в Україні. 2019. Вип. 10. С. 86-89.

8. Максимовська Н. О. Соціальна робота з інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціально-культурне середовище міської громади // "SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи", № 7 (2018): <file:///D:/Desktop/Науковий%20журнал%20Стаття%20ЛАТВІЯ-УКРАЇНА%208-10.06.2020/10628-Текст%20статті-21199-1-10-20180501.pdf>

9. Мигашко Є., Тимошенко Н. Соціально-психологічні особливості біженців: <http://elibrary.kubg.edu.ua/5928/>

10. Новікова О. Ф. Вимушена міграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) України: стан, проблеми, шляхи розв'язання / О. Ф. Новікова, О. В. Панькова // Проблеми економіки. 2018. № 3. С. 217-225.

11. Ульянова Г. В. Механізм вдосконалення державної політики у сфері трудової міграції / Г. В. Ульянова // Економіка та держава. Серія: Державне управління. 2018. № 5. С. 54-55.